

ПЛАН

відкритого уроку з української мови

Тема: Написання слів іншомовного походження. Правило «дев'ятки»

Мета (формування компетентностей): предметні: знання орфограм у запозичених словах - написання знака м'якшення, апострофа, подвоєння, букв *и, і, ї, е, є, у*; орфографічні навички; ключові: *уміння вчитися*: увага, аналітико-синтетичні навички, асоціативна уява, пам'ять; комунікативні: словниковий запас, уміння використовувати слова іншомовного походження у власних висловлюваннях; загальнокультурні: емоційно-ціннісне ставлення до мови.

Тип уроку: урок формування вмінь і навичок.

Матеріально-технічне забезпечення: мультимедійний проектор, презентація «Написання слів іншомовного походження», підручник (Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти, 2018.)

Епіграф:

Слова, слова ...Вони такі всі різні...
Свої й чужі, і мудрі, і смішні,
Потрібні й зайві...
Які із них мої...

Микола Ткач

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА: перевірка присутності здобувачів освіти на уроці, готовності групи до заняття, наявності напису теми на дошці.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ, УМІНЬ, НАВИЧОК

1. Перевірка домашнього завдання

2. «Мозковий штурм»

☐ За походженням лексичний склад української мови поділяється на ... (власне українські й запозичені слова).

☐ За якими ознаками відрізняються слова іншомовного походження від власне українських. (Починається на *а, е, і*; наявний збіг приголосних; мають звук [ф], немає чергування *о, е, з і*; випадний *о, е*; корінь може мати три та більше складів; префікси й суфікси суттєво відмінні від українських; багато іншомовних слів з кінцевим голосним не відмінюються.)

Міжнародний енциклопедичний експрес

АЕРОФІЛЬТР

***а, е, і** – майже всі запозичені слова починаються на *а, е, і* (*абажур, екзотичний, ідея*);

***ае** – збіг голосних (*біолог, віртуоз*);

***льтр** – важкий для вимови збіг приголосних (*абстрактний, демонстрант*);

***ф** – тільки в іншомовних словах (*фабрика, фрукт*);

******багатоскладовий корінь (*температура*).

☐ Після яких приголосних в українських словах ставиться апостроф? (*б, п, м, в, ф, р*)

☐ Які приголосні в українській словах подовжуються? (*шиплячі ж, ч, ш та м'які*)

☐ За якої умови? (*якщо стоять між голосними*)

ІІІ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ Й МЕТИ УРОКУ

Сьогодні дуже популярними стравами в меню закладів харчування є назви іншомовного походження. На жаль, багато запозичених слів написано з помилками. Отже, пропонуємо розглянути більш поширені:

ч..збургер 	т..рам..су
ч..зкейк 	овочі-гр..ль
ч..пси 	капуч..но
гр..с..ні 	брокол..

ІV. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Правопис слів іншомовного походження. Хирург чи хірург?

Після букв Д, Т, З, С, Ц, Ч, Ш, Ж, Р пишемо літеру И (якщо після неї немає голосного чи Й). Це називають «правилом дев'ятки» (бо 9 літер). Правило це стосується ЗАГАЛЬНИХ (!) назв: *дИректор, але радІо (бо далі голосний), сИстема, але бізнєс (чому?)*

Де Ти З'їси Цю Чашу Жирю?

Правило «дев'ятки»

и пишеться	і пишеться
1. В основах слів (загальні назви) перед приголосними (крім й)	1. Після приголосного перед голосним та й
2. У складних словах з першою частиною ди-	2. У кінці невідмінюваних власних назв
3. У префіксі анти-	3. У кінці невідмінюваних загальних назв
4. Після ц у словах з деци-	4. Після б, п, м, ф, г, к, х, л, н у загальних назвах перед приголосним
5. У давнозапозичених словах	5. Після префікса дез-
6. У деяких словах (переважно тюркських)	
7. У словах церковного вжитку	
ї пишеться	є пишеться
1. Після голосних	1. На початку слова (іншомовне є звучить як йе)
2. У кінці власних назв після м'якого приголосного чи голосного	2. Після е, і, й, ь , апострофа
	3. У кінці невідмінюваних слів після м'яких приголосних та апострофа

2. Дослідження-аналіз

Поясніть, чому в словах іншомовного походження **динаміт** і **діаграма** в одному слові після **д** пишемо **и**, а в іншому - **і**.

3. Робота з підручником

Ознайомтеся з таблицями «Знак м'якшення в іншомовних словах», «Апостроф в іншомовних словах» (§42).

«Апостроф в іншомовних словах»

Правила	Приклади
Апостроф пишуть перед я, ю, є, ї , що позначають два звуки:	
1) після б, п, м, в, ф, г, к, х, ж, ч, ш, р :	<i>п'єдестал, інтерв'ю, прем'єр, миш'як, торф'яний, кар'єра; Рив'єра, Монтеск'є, Руж'є, Фур'є</i>
2) між частинами складних слів:	<i>Фельд'єгер, транс'європейський, Мін'юст</i>
3) після кінцевого приголосного префікса:	<i>ад'юнкт, ад'ютант, кон'юнктура, кон'юнктивіт, ін'єкція</i>
Апостроф не пишуть:	
4) перед я, ю, є, ї , якщо вони позначають один звук і пом'якшують попередній приголосний:	<i>бязь, рюш, фюзеляж; Гюго</i>
5) перед буквосполученням йо :	<i>курйоз, серйозний</i>

«Знак м'якшення в іншомовних словах»

Правила	Приклади
Знак м'якшення пишеться після приголосних д, т, з, с, л, н:	
1) перед я, ю, є, ї, йо , що передають два звуки	<i>адью, марсельєза, мільярд, бульйон, віньєтка, Лавуазьє, Жузьє, Мольєр, Ньютон, Вінї</i>
2) після л у середині слова перед приголосним і в кінці слова відповідно до вимови	<i>фільм, альбатрос, фальш, Нельсон, білль, магістраль, Рафаель</i>
3) у кінці слів відповідно до вимови	<i>шампунь, Булонь</i>
Знак м'якшення не пишеться	
4) перед я, ю , коли вони позначають сполучення пом'якшеного приголосного з а, у	<i>мадяр, Тетяна, Касян, залл, метал</i>
5) відповідно до вимови	

- ☐ Усне виконання вправ (§42 впр. 1).
- ☐ Письмове виконання вправ (§42 впр. 3).

4. Ти — редактор

Прочитати подані слова. Знайти ті, у яких допущені помилки, записати відредагований варіант.

Курер, р'юкзак, миш'як, премєра, бульон, кювет, атель'є, мільйон, пьєдестал, інтервью, р'юш, бязь, іньєкція, пюпітр, адютант, песа, б'юлетень, рель'єф, п'юре, Хюстон, барєр, мьюзикл, быюджет, Гюго.

Кур'єр, рюкзак, миш'як, прем'єра, бульйон, кювет, ательє, мільйон, п'єдестал, інтерв'ю, рюш, бязь, ін'єкція, пюпітр, ад'ютант, п'єса, бюлетень, рельєф, пюре, Х'юстон, бар'єр, мюзикл, бюджет, Гюго.

5. Словниковий диктант

Записати під диктовку слова, підкреслити повторені орфограми, пояснити свій вибір за допомогою правил.

Симпозіум, ритм, дилема, дискурс, антидот, дециметр, миля, графин, кизил, гиря, єпископ, камилавка, авіатор, соціолог, Ріо-Негро, трієра, Джессі, Кап-Джубі, журі, візаві, гід, бінокль, дезінформація, круїз, прозаїк, Гімалаї, Гавайї, Європа, Єгипет, феєрія, фієста, Мейєрхольд, кар'єра, Лур'є, канотьє.

6. Моделювання «Карти пам'яті»

З пам'яті доповніть таблицю «Умови подвоєння букв у словах іншомовного походження» правилом, що відповідає поданим прикладам.

Умови подвоєння букв у словах іншомовного походження

Умови	Приклади
1. Унаслідок збігу однакових звуків на межі префікса й кореня або між	<i>іrrаціональний, інноваційний, контрреволюція</i>

основами складних слів		
2. У географічних, особових назвах та їхніх похідних	<i>Будда, Аллах, Гіппократ, Авіценна, Ганнібал, Одисей, Кассандра, Руссо, Макіавеллі, Торрічеллі, Діккенс, Теккерей, Джонні, Бетті, Мюллер, Руссо, Шиллер; Еллада, Брюссель, Ніцца, Апенніни, Андорра, Бонн, Канни, Міссісіпі, Таллінн, Яффа, Голландія, Марокко; шиллерівський, голландський, марокканський</i>	
3. У чоловічих і жіночих іменах	<i>Аполлон, Джанні, Білл, Аполлінарій, Віссаріон, Геннадій, Еммануїл, Палладій, Алла, Бетті, Віолетта, Ганна, Жанна, Елла, Маріанна, Римма, Сусанна</i>	
4. У деяких загальних назвах (винятки)	<i>аннали, мулла, панна, тонна, брутто, нетто, ванна, мадонна</i>	
5. У словах, що мають омоніми:	<i>біль</i> (страждання)	<i>білль</i> (законопроект)
	<i>бона</i> (паперові гроші, що вийшли з обігу)	<i>бонна</i> (вихователька, гувернантка)
	<i>була</i> (ж. р. від слова <i>бути</i>)	<i>булла</i> (папська грамота, послання, скріплене печаткою)
	<i>віла</i> (русалка)	<i>вілла</i> (комфортабельний будинок за містом)
	<i>гал</i> (наріст на рослині)	<i>галл</i> (мешканець Галлії)
	<i>галицизм</i> (від <i>Галичина</i>)	<i>галліцизм</i> (від <i>гальський</i>)
	<i>гама</i> (ряд звуків у межах октави)	<i>гамма</i> (літера; спалах)
	<i>голанка</i> (порода курки)	<i>голландка</i> (мешканка Голландії)
	<i>мана</i> (привид, ілюзія)	<i>манна</i> (деякі їстівні лишайники)
	<i>міра</i> (одиниця виміру)	<i>мірра</i> (ароматична смола)
	<i>мото...</i> (частина складного слова, що означає «моторний»)	<i>мotto</i> (епіграф, гасло, дотепний вислів)
	<i>пені</i> (Р. в. від іменника пеня)	<i>пенні</i> (розмінна монета Великобританії та Фінляндії)
	<i>прусак</i> (тарган)	<i>пруссак</i> (мешканець Пруссії)

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Готуємося до ЗНО

1. Подвоєння відбувається в усіх словах рядка

А пен..і, бул..а, груп..а, ір..еальний, сюр..еалізм

Б віл..а, мадон..а, біл..ь, нет..о, тон..а;

В ім...іграція, бон..а, лібрет..о, ван..а, інтермец..о

2. М'який знак треба писати на місці пропуску в усіх словах рядка

А Рел..єф, мад..яр, Рішел..є

Б т..юрбан, мантил..я, шампін..йон

В едел..вейс, бел..етаж, ал..труїзм

3. Апостроф треба писати на місці пропуску в усіх словах рядка

А кр..юшон, кур..єр, Монтеск..є

Б кастан..єти, Лавуаз..є, кар..єр

В інтер..єр, п..єса, О..Коннейль

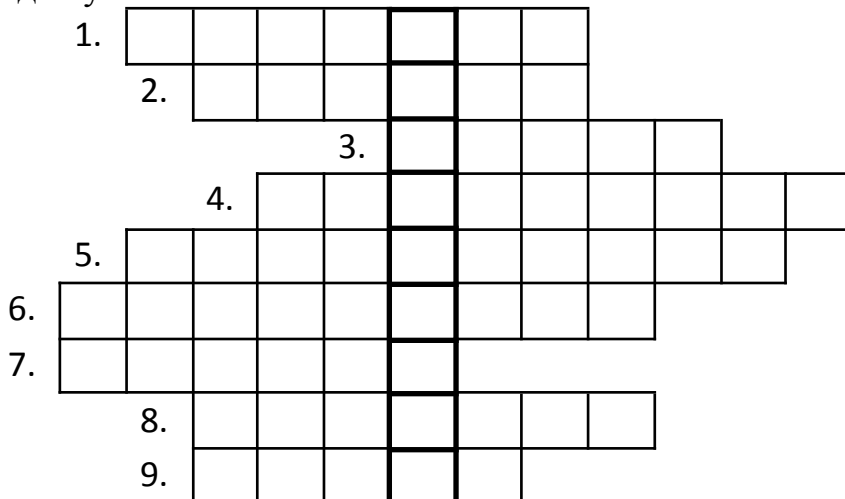
VI. ПІДСУМОК УРОКУ

□ Чи можете впевнено сказати, що всі правила запам'ятали, а правопис слів зрозуміли?

Заповнення кросворду:

1. Вечірнє чоловіче вбрання.
2. Брюки спортивного стилю.
3. Легка прозора тканина.
4. Розповідь про життєвий шлях людини.
5. Урок, на якому найчастіше використовуються цифри.
6. Квітка, що цвіте влітку, має форму стріли.
7. Шрифтове виділення в тексті нахилом букв, з метою привернути увагу читача.
8. Вудка для рибалок.
9. Особа, яка завдяки своїм особистим якостям має вплив на людей.

Довідка: спінінг, курсив, шифон, лідер, математика, джинси, смокінг, біографія, гладіолус.

VII. РЕФЛЕКСИВНО-ОЦІНЮВАЛЬНИЙ ЕТАП

Повернемося до епіграфа уроку й з'ясуємо, як ви його розумієте?

VIII. Оголошення результатів навчальної діяльності здобувачів освіти

Аналіз роботи здобувачів освіти на уроці, коментування оцінок.

IX. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника §42, вправи 5, 7 (Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти, 2018.).

Матеріали презентації

Відкритий урок української мови в групі №4 на тему: «Написання слів іншомовного походження. Правило «дев'ятки»

«Мозковий штурм»

- За походженням лексичний склад української мови поділяється на ...
- За якими ознаками відрізняються слова іншомовного походження від власне українських.
- Після яких приголосних в українських словах ставиться апостроф?
- Які приголосні в українських словах подовжуються?
- За якої умови?

Міжнародний енциклопедичний експрес

АЕРОФІЛЬТР

*а – майже всі запозичені слова починаються на а, е, і (*абажур, екзотичний, ідея*);

*ае – збіг голосних (*біолог, віртуоз*);

*льтр – важкий для вимови збіг приголосних (*абстрактний, демонстрант*);

*ф – тільки в іншомовних словах (*фабрика, фрукт*);

**багатоскладовий корінь (*температура*).

Мотивація навчальної діяльності

ч..збургер 	т..рам..су
ч..зкейк 	овочі-гр..ль
ч..пси 	капуч..но
гр..с..ні 	брокол..

Восьме листопада Класна робота *Написання слів іншомовного походження. Правило «дев'ятки»*

Епіграф:

Слова, слова ...

Вони такі всі різні...

Свої й чужі, і мудрі, і смішні,

Потрібні й зайві...

Які із них мої...

Микола Ткач

Правопис слів іншомовного походження

Після букв **Д, Т, З, С, Ц, Ч, Ш, Ж, Р** пишемо літеру **И** (якщо після неї немає **голосного** чи **Й**). Це називають «правилом дев'ятки» (бо 9 літер). Правило це стосується **ЗАГАЛЬНИХ (!)** назв.

Де Ти З'їси Цю Чашу Журу?

Дослідження-аналіз

Поясніть, чому в словах іншомовного походження **динаміт** і **діаграма** в одному слові після д пишемо **и**, а в іншому - **і**.

Робота з підручником

Робота з підручником

- Усне виконання вправи (§42 впр. 1).
- Письмове виконання вправи (§42 впр. 3).

Ти — редактор

Прочитати подані слова. Знайти ті, у яких допущені помилки, записати відредагований варіант.

Курер, р'юкзак, миш'як, премера, бульон, кювет, атель'є, мільйон, п'єдестал, інтерв'ю, р'юш, бязь, ін'єкція, пюпітр, ад'ютант, песа, б'юлетень, рель'єф, п'юре, Хюстон, барер, мьюзикл, бюджет, Гюго.

Подвоєння букв у словах іншомовного походження

У загальних назвах **гри**, **група**, **ідилічний**, **приголосні** **не** **інтелектуальний**, **колектив**, **подвоюються:** **комісія**, **сума**, **інтермецо**, **белетристика**, **ват** (але **Ватт**), **піанісімо**, **шасі** та ін.

Зверніть увагу на **бароко**, **бравісімо**, **спагеті**, **стакато**, **фін(и)**

Подвоєння зберігається у словах: **алло**, **аннали**, **бонна**, **брутто**, **нетто**, **ванна** (ванний), **мадонна**, **манна**, **мotto**, **панна**, **пенні**, **тонна**, **білл**, **булла**, **вілла**, **мулла**, **дурра**, **мірра**, **панно**.

Запам'ятовуємо винятки!

Законопроект

Вихователька, гувернантка

Папська грамота, скріплена печаткою

булла

вілла

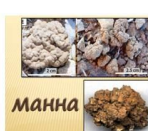
Комфортабельний будинок за містом

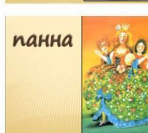
аннали

Літопис

Їстівні лишайники

манна

панна

Незаміжня дівчина

нетто

Вага товару з без пакування

брутто

мірра

пенні

Маса товару з упаковкою

Ароматична смола

Монета
Великобританії

мулла

мotto

ванна

Священник у мусульман

Епіграф, дотепний вислів

мадонна

ПАННО

ДУРРА

Богородиця в католиків

Настінна картина

Тропічна кормова рослина

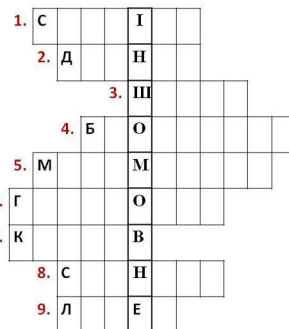
Готуємося до ЗНО

1. Подвоєння відбувається в усіх словах рядка
А Пен..і, бул..а, груп..а, ір..еальний, спор..еалізм
Б віл..а, мадон..а, біл..ь, пет..о, тон..а
В ім...іграція, бон..а, лібрет..о, ван..а, інтермец..о
2. М'який знак треба писати на місці пропуску в усіх словах рядка
А Рел..сф, мад..яр, Рішел..е
Б т..юрбан, мантил..я, шампін..йон
В едел..вейс, бел..етаж, ал..труїзм
3. Апостроф треба писати на місці пропуску в усіх словах рядка
А Кр..юшон, кур..ер, Монтеск..е
Б кастан..єти, Лавуаз..є, кар..ер
В інтер..ер, п..еса, О..Коннейль

Заповнення кросворду

1. Вечірнє чоловіче вбрання.
2. Брюки спортивного стилю.
3. Легка прозора тканина.
4. Розповідь про життєвий шлях людини.
5. Урок, на якому найчастіше використовуються цифри.
6. Квітка, що цвіте влітку, має форму стріли.
7. Шрифтове виділення в тексті нахилом букв, з метою привернути увагу читача.
8. Вудка для рибалок.
9. Особа, яка завдяки своїм особистим якостям має вплив на людей.

1. С М О К І Н Г
2. Д Ж И Н С И
3. Ш И Ф О Н
4. Б І О Г Р А Ф І Я
5. М А Т Е М А Т И К А
6. Г Л А Д І О Л У С
7. К У Р С И В
8. С П І Н І Н Г
9. Л І Д Е Р

Домашня робота

Опрацювати матеріал підручника §42, виконати усно вправу 5, письмово вправу 7 (Авраменко О. Українська мова (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти, 2018.).

